

פרשת אבישג השונמית – 'כדור שלג' שסופו חורבן בית ראשון

יוסי אליצור

1. **בבלי, בבא בתרא (יד ע"ב - טו ע"א):** "תנו רבנן: סדרן של נביאים... סדרן של כתובים... ומי כתבן? ... ירמיה כתב ספרו, וספר מלכים, וקינות...".
2. **אברבנאל** (בהקדמה ל"פרשה הראשונה", עמ' תלא):
[א] השאלה הראשונה - היא מה ששאלתי בהקדמה הכוללת אשר עשיתי לפירוש הספרים האלה בתחילת ספר יהושע (דף ד ע"א), והיא: למה התחיל הספר הזה מענייני דוד בזקנתו, וצוואתו אל שלמה בנו לפני מותו? והיה ראוי שיהיה סיפור הדברים האלה בספר שמואל אשר יוחד לענייני דוד, וירושלים שם סיפוריו כולם עד מותו, ויתחיל ספר מלכים מענייני שלמה וסיפוריו - כי זה ממה שראוי שנאמר אותו בזה המקום.
[ב] השאלה השנית: למה נכתב בתחילת זה הספר עניין אבישג השונמית ושהיה דוד זקן ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו ויתר הסיפור הוא? והנה כפי הנראה אין בסיפור הזה תועלת להודיע אותנו, האם נחשוב שנכתבו על ספר כל העניינים הפרטיים אשר עשה דוד כל ימיו? הנה זה בלא ספק בלתי אפשר הוא, כי רבו מארבה ואין להם מספר, ולא נכתבו כי אם הדברים הרשומים, ואין עניין אבישג רשום וגדול לשיצטרך הנביא להודיעו.
[ג] ואולי מפני זה כתב גרונימיו, חכם מחכמי הנוצרים, שהיה עניין אבישג, שקראה הכתוב 'נערה בתולה', משל לחכמה שהיתה משרתת את המלך דוד בזקנותו, כי כמו שנזכר בסוף ספר שמואל שבאחרית ימיו זכה למעלת הנבואה, דכתיב: 'אמר א-לקי ישראל, לי דָּבָר צוֹר יִשְׂרָאֵל' (שמו"ב כ"ג, ג), ככה זכר הנה שפעת אפיסת כוחותיו הגשמיות נתווספה בו חכמה עליונה, וכמו שאמר 'בישישים חכמה' (איוב י"ב, יב).
[ד] אבל הדברים האלה הבל המה מעשה תעתועים, כי דברים כפשוטם היו, והנערה היתה אבישג השונמית, והיא אשר שאלה אדוניהו לאישה ונהרג עליה - כמו שיזכור אחרי זה. האם נפרש כל זה על החכמה?"
3. **רד"ק (א', א):**
[א] בא בימים - בימי הזקנה חלש ונפל למיטה. ואף על פי שלא היה אלא בן שבעים שנה, מפני המלחמות אשר נלחם תשש כוחו וקפצה עליו הזקנה, והזקן כל זמן שהולך ומזקין החום הטבעי הולך וחסר. לפיכך ויכסוהו בבגדים - ולא יחס לו.
[ב] ויש בו דרש, שכל המבזה את הבגדים, לסוף אינו נהנה מהם. ולפי שכרת דוד את כנף המעיל אשר לשאול, לא נהנה מהבגדים לעת זקנתו - וזה הדרש רחוק.
[ג] ויש עוד בו דרש קרוב מזה, כי בראות המלך דוד המלאך וחרבו שלופה בידו נבעת ונצטנן כמו שכתוב 'כי נבעת מפני חרב המלאך' (דבה"א כ"א, ל)."
4. **אברבנאל (מלכים א', א, עמ' תלב):**
"והנה נכתב כאן ענין אבישג השונמית לשלוש סיבות:
[א] האחת - כדי להודיע שדוד היה זקן וחלש מאוד ונתקרב דמו כ"כ שעם היות שיכסוהו בבגדים לא היה מתחמם עד שהוצרכו עבדיו לבקש נערה שתשכב בחיקו לחממו... ועם כל זה - המורה על חולשתו וחסרון כוחותיו ולבו - כאשר אמרו לו שמלך אדוניהו, התעורר באומץ גדול, וחם לבו בקרבו, וכאיש מלחמה העיר קנאה להמליך את שלמה באותו יום. והוא ממה **שיעיד שהיה חפץ מאוד בדבר הזה**...
[ב] והסיבה השנית היא שהודיענו הכתוב כל זה **להקדמת ידיעה**, להגיד שבת-שבע ושאר נשי המלך לא היו באות לפניו לא לשרתו ולא לשכב בחיקו וגם לא לראותו, כי אבישג השונמית היתה המסודרת לפניו, ולכן נתבהל דוד כשראה את בת שבע ושאלה 'מה לך' כמו שאזכור, כי היה בלתי מוטל עליה דבר מחדר המלך ועבודתו.
והיוצא מזה: **שלא המליך דוד את שלמה מפני חשקו לבת-שבע**, כי כבר היה נפרד מכל זה כפי חולשתו וקורו, וגם היא לא היתה עמו, כי אבישג היתה אז משרתת את המלך. אבל **עשה המלכות להיות מסודר כך מהשם יתברך, והוא אשר העיר את לבבו בזה**.
[ג] והסיבה השלישית - היא, שסיפר הכותב זה בעבור מה שיזכור אחריו שאדוניהו בן חגית שאל שינתן לו את אבישג השונמית לאישה, ולפי ששלמה הרגו על זה הוצרך הכתוב להודיע כאן מה היה עניין האישה הזאת, ואמר שהייתה סוכנת את המלך ושוכבת בחיקו כאשתו, ולכן היה אדוניהו בן מוות על אשר ביקש להשתמש בה....
5. **מלב"ים (א', א):**
[א] אמנם למה סיפר עניין אבישג השונמית - נתן בזה טעמים בלתי עצמיים כפי דעתי.

ואני אחשוב, כי באשר הסיבה שהניעה את לב דוד להמליך את שלמה באותו היום, שהמליכו בחייו, היה מחלוקת אדוניה אשר רצה להחזיק מלכות בלא דעת אביו... - ולכן הוכרח הכותב להקדים עניין אדוניהו.

[ב] ואולם: באשר גם זה לא היה לו סיבה בהכרח, כי מה ראה אדוניה לעשות האיולת הזאת למלך בחיי אביו בלא דעתו, ולא ידע כי יתוודע הדבר לאביו ומלבד שלא ישיג התכלית עוד ישנאהו על כי חשב למרוד בו ויקים להמליך את שלמה, כאשר היה באמת? ...וטוב היה לו להמתין עד ימות אביו שאז יעשה מה שלבו חפץ?
/ --- < [ג]

[ג] לכן הקדים הסיבות שהניעו את הדבר הזה: הנה לא היה ירא שיהיה כמרוד במלכות אביו כמו אבשלום, כי אבשלום עשה זה בעוד מלך דוד ועשה חיל, וזהו און ומרד להעביר את אביו בעוד כוחו חזק להנהיג ולמשול. לא כן עתה המלך היה זקן וגם בא בימים ולא יחס לו... ונדמה בעניין המלוכה כאילו אינו בעולם והגיע העת שבניו ינהיגו את המלכות תחתיו.

6. **רמב"ם** (הלכות מלכים פ"א ה"ד):
ד אין מעמידין מלך תחילה, אלא על פי **בית דין של שבעים זקנים** ועל פי **נביא**. כיהושוע שמינהו משה רבנו ובית דינו, וכשאול ודויד שמינה אותם שמואל הרמתי ובית דינו.

7. **ילקו שמעוני** (בהעלותך, רמז תשלז):
'אספה לי שבעים אנשים' (במדבר י"א, טז) – כנגד שבעים ימים טובים שנתן להם הקב"ה, ואלו הן: שבעה ימי פסח, ושמונה ימי החג, וראש השנה, ויום הכיפורים, ועצרת, וני"ב שבתות – הרי שבעים. דבר אחר: **כנגד ע' נפש שירדו למצרים**.

8. **בבלי סנהדרין** (יז ע"א):
ת"ר: 'וישארו שני אנשים במחנה' (במדבר י"א) - יש אומרים בקלפי נשתיירו. שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל' (שם), אמר משה: כיצד אעשה? אברור ששה מכל שבט ושבט: - נמצאו שניים יתירים. אברור חמישה חמישה מכל שבט ושבט? - נמצאו עשרה חסרים. אברור ששה משבט זה וחמישה משבט זה? - הריני מטיל קנאה בין השבטים. מה עשה? בירר ששה ששה, והביא שבעים ושניים פיתקין. על שבעים כתב 'זקן', ושניים הניח חלק. בלל ונתנן בקלפי. אמר להם: בואו וטלו פיתקיכם. כל מי שעלה בידו 'זקן' – אמר: כבר קידשך שמים. מי שעלה בידו חלק – אמר: המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך.

9. **רמב"ם** (הלכות מלכים פ"ב):
א כבוד גדול נוהגין במלך, ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם שנאמר "שום תשים עליך מלך" (דברים י"ז, טו) - שתהיה אימתו עליך: אין רוכבין על סוסו, ואין יושבין על כיסאו, ואין משתמשין בשרביטו, ולא בכתרו, ולא באחד מכל כלי תשמישו. וכשהוא מת, כולן נשרפין לפניו.
ב וכן לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו ושמשיו, אלא מלך אחר. **לפיכך אבישג הייתה מותרת לשלמה, ואסורה לאדוניה**. אבל אשתו של מלך, אינה נבעלת לאחר לעולם. אפילו המלך, אינו נושא אלמנתו או גרושתו של מלך אחר.

10. **ירושלמי הוריות** (פ"ג ה"ב):
מלך ישראל ומלך יהודה שניהן שווין. לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה. ומה טעמא? "ומלך ישראל ומלך יהודה וגו' בגורן" (מל"א כ"ב) – כבגורן.
אמר ר' יוסי בי רבי בון: ובלחוד עד דיהוא בן נמשי. ומה טעם? 'בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל'. **מיכן ואילך - בליסטייא היו נוטלין אותה**.

11. **ירושלמי הוריות** (פ"א ה"א):
כתיב: "והימים אשר מלך דוד על כל ישראל **ארבעים שנה** וגו' " (מל"א ב'). וכתוב: "בחברון מלך על יהודה **שבע שנים וששה חדשים** ובירושלם מלך [שלושים ושלוש שנה על כל ישראל ויהודה]" (שמו"ב ה',ה) - בפלל חסרים, ובפרט יתרים?...
רב חונא אמר: כל אותן ששה חודשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום בנו, **בשעירה היה מתכפר, כהדיוט**.

12. **רמב"ם הלכות גזלה ואבדה** (פ"ה ה"יח):
במה דברים אמורים? במלך שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ, וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים. אבל אם אין מטבעו יוצא, הרי הוא כגזלן בעל זרוע, וכמו חבורת ליסטים המזויינין, שאין דיניהן דין, וכן מלך זה וכל עבדיו, כגזלן לכל דבר.